

VA-dagen om Vetenskap & mångfald

Sammanfattning av VA-dagen den 17 november 2003 i Dieselverkstaden i Stockholm

Temat för 2003 års VA-dag var vetenskap & mångfald. Det handlade både om vetenskapens betydelse i mångfaldssamhället och om mångfaldens betydelse för framgångsrik forskning. 150 personer hade samlats i Nackas nya kulturhus, en spännande ombyggd gammal monteringsverkstad, för att ta del av ett fullmatat program. I foajén fanns möjlighet att se en del av utställningen Barn ser på framtiden, titta på Filmskrönikan – om forskarstereotyper inom spelfilm, uppleva en interaktiv staty av Bigert & Bergström och ta del av experimentmaterial från Naturvetenskap och teknik för alla. Den som gillar utmaningar kunde också prova på att besegra en klättervägg.

Cirkus Cirkör

Dagen inleddes med att artisterna Peter och Daniel från Cirkus Cirkör visade en mycket fysisk form av vetenskap med hjälp av bollar, käglor och egenhändigt gjord musik.

VA nu?!

Föreningens ordförande Lena Hjelm-Wallén hälsade välkommen. Hon berättade att VA successivt växer och har fått stor respons. Föreningen har nu 25 organisationer och myndigheter som medlemmar, vilket nästan är en fördubbling jämfört med förra året.

Rainer Gerold

Rainer Gerold, direktör för Science and Society vid EU-kommissionens generaldirektorat för forskning, talade på temat vetenskap i ett mångfaldssamhälle. Han sade att Sverige ligger långt framme inom vetenskapskommunikation och är ett land som EU borde kunna ta efter. Han redogjorde för EU-kommissionens olika initiativ för att främja dialog mellan vetenskap och allmänhet och menade att det bara är möjligt att bygga ett kunskapssamhälle om det grundas på en hållbar ekonomi.

Vetenskap i ett mångfaldssamhälle

Därefter hölls ett samtal om vetenskap i ett mångfaldssamhälle med Carl Bennet, industriman och ledamot i regeringens forskningsberedning, Stefan Einhorn, professor i molekylär onkologi och läkare, Rainer Gerold, Sebastian Giwa, forskarstuderande vid Handelshögskolan, och Lena Torell, vd för Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien. Samtalet leddes av dagens moderator Elisabeth Hedborg.

Lena Torell menade att forskningsgrupper skulle kunna användas som modell för hur man kan jobba med mångfaldsfrågor i samhället, som ju består av många olika kunskaper och kulturer. Hon betonade också att Sverige måste bli bättre på att ta hand om utländska forskare. I dag har de svårt att få jobb och många åker därför till USA, trots att en hel del skulle vilja stanna i Europa.

Stefan Einhorn höll inte med om att den svenska forskarmodellen är ett föredöme, utan menade att den snarare är mycket stereotyp. En forskargrupp består bara av en procent kreativitet, resten är vanligt arbete. Han trodde att orsaken till den låga kreativiteten finns i samhället som helhet men i skolsystemet i synnerhet. Att återfå kreativiteten senare i livet är svårt.

Sebastian Giwa saknade mångfalden inom vetenskapen och undrade hur det skulle gå om inte universiteten förändras – hur många Einstein kommer vi att missa? Rainer Gerold menade att vi måste skilja mellan två olika typer av mångfald när vi diskuterar forskning: den som beror på person (kön, nationalitet, religion etc.) och den som beror på vetenskaplig metod (tvärvetenskaplig eller monovetenskaplig). Lena Torell höll med och påpekade att alla typer av olika kompetenser behövs inom forskningen. Att sätta samman forskningsgrupper är som att lägga ett pussel där man väljer mellan olika bitar. Stefan Einhorn sade att det var en självklarhet, men att det behövs mer än många olika experter. Det behövs tvärvetenskap också.

För att ungdomar ska attraheras av vetenskap krävs, enligt Rainer Gerold, att den stereotypa bilden av forskaren (en man med glasögon som står framför svarta tavlan) försvinner. Alla behöver inte heller bli forskare, utan det behövs forskarutbildade entreprenörer, administratörer och anställda i organisationer också. Därför gäller det att visa på många fler exempel. För att samhället verkligen ska kunna bli ett kunskapssamhälle behöver vetenskapligt tänkande komma in mycket tidigare, menade Carl Bennet.

Rainer Gerold underströk vikten av forskningens frihet; att forskningen inte bara ska tjäna samhället. Carl Bennet var frustrerad över att det går alldeles för långsamt att nå uppsatta mål – det måste bero på systemfel. I t.ex. USA är forskningen betydligt mer framgångsrik. Det trodde Rainer Gerold berodde på landets mycket större mångfald. Hälften av forskarna i USA är inte amerikanska. Konkurrensen är också hårdare men den som är duktig får de resurser som han/hon behöver.

Sebastian Giwa tyckte att vi i Sverige slösar bort resurser genom att inte ta bättre vara på våra högutbildade invandrare, t.ex. tandläkare och läkare som trots idogt jobbsökande försörjer sig genom att köra taxi. Rainer Gerold hade svårt att finna något bra recept på hur man lockar forskarna att stanna i Europa, men han menade att vi rör oss i rätt riktning. Ett sätt kan vara att erbjuda forskare jobb inom EU, snarare än i ett visst land. För att lyckas är det också viktigt att riva administrativa och psykologiska barriärer.

Thomas Östros

Utbildnings- och forskningsminister Thomas Östros talade sedan; bland annat om en resa till Kina som han nyligen gjort. Utvecklingen i landet går mot ett allt öppnare samhälle som storsatsar på vetenskap. 15 000 forskare har lockats tillbaka till Kina. Vetenskapen verkar vara en drivkraft för frihet även om man inte får glömma att landet fortfarande är en diktatur.

Thomas Östros sade också att det finns en grundläggande tilltro till det vetenskapliga sättet att arbeta, men att denna tilltro snabbt kan raseras. Det gäller att förstå att mångfald berikar det gemensamma arbetet och att se oss som individer, snarare än som grupp. Det är också viktigt att fånga ungdomars intresse för forskning genom att visa vilka spännande saker som sker inom forskningen.

Flera parallella aktiviteter följde; i två olika salar presenterades dels fem olika VA-rapporter, dels fyra projekt som påverkar ungas attityder till vetenskap

Fyra projekt för unga

Unga Spekulerar – Teknisk Framsyn presenterades av projektledaren Åsa Lindgren. I detta nationella samarbetsprojekt mellan fyra museer i Göteborg, Luleå, Malmö och Stockholm får

tonåringar skapa framtidsvisioner utifrån teknikens möjligheter. Se även www.ungaspekulerar.nu

Barn ser på framtiden presenterades av projektledaren Johan Schuber. Projektet omfattar enkätundersökning, tävlingar och en utställning om 10–12-åringars syn på framtiden, forskning och utveckling, Se även www.framtida.nu

Naturvetenskap och teknik för alla, NTA, presenterades av kommunkoordinatorn Ewa Augustson. Projektet distribuerar experimentmaterial och erbjuder lärarhandledning i syfte att öka intresset för naturvetenskap och teknik hos elever från årskurs F-6 och deras lärare. Se även www.nta.nu

Science Generation presenterades av projektledaren Anna Sandström. Projektet vill skapa nya mötesplatser för att öka kunskaperna och debatten om bioteknik bland unga, föräldrar och lärare. Se även www.science-generation.nu

Allmänhetens syn på forskning

Arne Modig, seniorkonsult på TEMO, redogjorde för ”Allmänhetens syn på Vetenskap 2003” – en telefonundersökning genomförd under september/oktober 2003 med ett riksrepresentativt urval av den svenska befolkningen om 1 000 personer. Undersökningen visade att det finns ett stort förtroende för forskare och forskning, men att folk inte tror att forskningen kan lösa alla problem. Arne Modig tyckte att det var en förvånansvärt liten skillnad mellan hur kvinnor och män svarade medan de äldre var mer negativa till forskning än de yngre. Samtidigt var intresset för vetenskap större hos de äldre. De yngre ansåg oftare än andra åldersgrupper att parapsykologi och astrologi är vetenskapliga områden.

Sören Holmberg, professor i statskunskap, presenterade ”Vetenskapen i Samhället – resultat från SOM-undersökningen 2002” – en enkätundersökning genomförd under hösten 2002 med ett riksrepresentativt urval av den svenska befolkningen om 6 000 personer. Förtroendet för forskning visade sig, precis som i TEMO-undersökningen, vara svagast bland ungdomar. VA har därför en viktig funktion att fylla, menade han.

Forskarens syn på samtal med allmänheten

Arne Modig presenterade ”Forskarens syn på Vetenskap och Allmänhet 2003”. 400 forskare på olika nivåer och inom skilda vetenskapsområden vid högskolor, universitet och företag telefonintervjuades av TEMO under oktober 2003. Forskarna visade sig sätta stort värde på dialog med allmänheten, men i praktiken ägnade de ändå inte särskilt mycket tid åt sådana samtal.

Lena Levin, fil dr vid Linköpings universitet, presenterade ”Forskarens syn på samtal med allmänheten – en fokusgruppsstudie”. Denna delrapport redogör för undersökningsmetoden – en typ av gruppintervjuer – och omfattar samtal med två fokusgrupper under 2003. Fler fokusgrupper ska studeras under 2004 och det är därför för tidigt att dra några slutsatser, annat än att forskare är mycket intresserade av att delta i samtalen men har svårt att finna tid för det.

Rapporterna finns att läsa på <http://www.v-a.se/people.asp?category=1&qsurveyID=28&startAt=0>

Mångfaldens betydelse för framgångsrik forskning

Dagen avslutades med ett samtal kring vad mångfald betyder för att forskning ska hålla hög kvalitet. Deltagare var Åsa Bjering, ordförande i Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer, Ulf Danielsson, professor i teoretisk fysik, Anna Ekström, SACOs ordförande, Vesa-Matti Loiske, lektor i kulturgeografi, och Maria Strømme, utsedd till ”framtidens forskningsledare” som forskar tvärvetenskapligt.

Anna Ekström inledde med att påtala vikten av mångfald inom forskningen, men menade att det brister i praktiken. Maria Strømme ansåg att många forskningsstiftelser stimulerar forskare till att jobba tvärvetenskapligt och att det är en svår men inte omöjlig uppgift. Hon menade att det kan vara en fördel att vara först inom ett nytt forskningsfält. Vesa-Matti Loiske invände att det bara gäller om man håller sig inom sitt eget vetenskapsområde och att det blir mycket svårare om man, som han, vill gå över gränsen mellan samhällsvetenskap och naturvetenskap. Ulf Danielsson exemplifierade då med kursen ”Fysik för poeter” som han nu gett några år vid Uppsala universitet. Här får den som inte studerar naturvetenskap möjlighet att lära sig fysikens grunder. Kursen har blivit populär bland humanister, men även naturvetare vill gå den eftersom den ger vidare perspektiv.

Fördelarna med att jobba tvärvetenskapligt är att det främjar nytt friskt tänkande, sade Maria Strømme. Nackdelen kan vara alla de dumma frågor som måste ställas när man träder in på områden som man inte behärskar. Ulf Danielsson menade att det finns en skevhet i grundskolan och gymnasiet. Där tror man ofta att vägen till ett tvärvetenskapligt intresse går via tekniken. Åsa Bjering instämde att ett stort problem i skolan är hur eleverna behandlas och blir indelade i olika fack. Åsa ansågs själv vara ”tekniktje”. Ulf Danielsson undrade också om alla måste läsa på högskola – är det verkligen bra för mångfalden?

Allra sist tackade VAs generalsekreterare Camilla Modéer deltagarna och hoppades att de blivit inspirerade av dagen och ville arbeta vidare med utgångspunkt från VAs studier och idéer om samtal mellan vetenskap och allmänhet.

Text: Anne Nilsson, frilansjournalist